

Рецензії

ЕМБЛЕМАТИЧНІСТЬ ЯК ВИРАЖЕННЯ ЕНІГМАТИЧНОСТІ

Лукаш Скупейко. “Міфопоетика “Лісової пісні” Лесі Українки”. – К.: “Фенікс”, 2006. – 416 с.

Найімовірніше, це не більше, ніж збіг обставин, але з початком XXI століття спостерігається емісія літературознавчих текстів. Ця тенденція прикметна тим, що вона загалом не пов'язана із сутнісним посиленням й увиразненням самотності наукового мислення. Студій, досліджень про літературу й літпроцес дедалі більше, проте зазвичай вони не претендують на статус літературознавчих подій. Утім, це один із невідворотних наслідків розширення книжкового ринку.

На цьому тлі рельєфною мисленнєво-стильовою поставою, ба навіть особистістю вирізняється монографія Лукаша Скупейка “Міфопоетика “Лісової пісні” Лесі Українки”. Цій праці властива значно багатша, осяжніша семантична оптика, ніж та, що “висвітлена” в назві-ракурсі. У цьому монографічному дослідженні оприявнюються принципи образно-естетичної лабораторії Лесі Українки, засадничі постулати її творчого мислення, основні архітекти її художнього світосприйняття.

Структура монографії забезпечує послідовне й вивірене розгортання дослідницької логіки, передбачає панорамність, універсальність і компаративну проективність аналітичного зору.

“Вступ (поняття міфопоетики в літературознавстві)” абсорбує й виокремлює найважливіші термінологічні фрейми, сполучені й дотичні до сфер міфу та міфології. Пам'ятаючи про доцільність уточнення чи обґрунтування базового поняття, що його розвиває чи вводить дослідження, Лукаш Скупейко основну роль у пролегоменах відводить екскурсу та обсервації терміна “міфопоетика”, завважуючи при цьому, що він “по суті, не знайшов застосування в зарубіжному літературознавстві та міфології, принаймні якщо судити за титульними назвами монографічних досліджень чи статей, наприклад, англійською, німецькою чи польською мовами, або за працями таких відомих міфологів, як К.Леві-Строс чи М.Еліаде” (11). І резюмує над

вербально-історичними шляхами й “зоною покриття” основоположного в монографії терміна (себто міфопоетики): “Натомість приблизно із середини 1970-х років він усе частіше з'являється в російській фольклористиці та міфології, звідки, очевидно, переходить у літературознавство й культурологію та поширюється також на українських теренах” (11).

У чотирьох розділах – “Лісова пісня” і фольклор: у пошуках нової теоретичної парадигми”, “Людина і природа в системі міфопоетичного світосприйняття”, “Лукаш і Мавка. Одкровення”, “Міфологія “пізнього літа”. Драма” – Лукаш Скупейко реактуалізує й використовує розмаїтий ареал джерел і проєкцій, з-поміж яких вирізняються простір української та слов'янської етнопсихології, культурології, космогонії, демонології, а також текстологічні, етимологічні аспекти, епістолярій Лесі Українки, її підготовчі матеріали до “Лісової пісні”. Драма, навколо якої обертаються інтелектуальні інтенції вченого, постає в соціумі багатовимірних зв'язків і зорово-мисленневих софітів.

У фактичних висновках, що мають назву “Мріє, не зрадь!..”: “Лісова пісня” як белетристична утопія”, підсумовано семантосферу провідних колізій та мотивів драми. Композиційною “родзинкою” висновків стало те, що цей монографічний складник органічно корелює з розлогим епіграфом, у ранзі якого опинився фрагмент із розвідки Лесі Українки “Утопія в белетристиці”. Довершує структуру дослідження дует додатків, що характеризується безсумнівною когнітивною цінністю і який склали “Тексти пісень до народних волинських мелодій “Лісової пісні” та “Чорновий автограф “Лісової пісні”.

Лукаш Скупейко розглянув “Лісову пісню” як концептуальну художню організацію, що не тільки ретранслює основні цінності Лесі Українки періоду написання цього твору, а й дає змогу відчутніше, проникливіше й масштабніше

відтворити її художньо-мисленнєве єство, зрозуміти її художньо-естетичну онтологію.

Монографія взагалі щедра на рефлексії, що наближають до усвідомлення найпосутніших ментальних констант письменниці й позначені узагальнювальним звучанням. "...За своєю вдачею, психо-емоційною природою таланту Леся Українка тяжіла не до "епічних", а до пристрасних, емоційно-вибухових, "фанатичних почуттями" натур і, відповідно, до спонтанно-експресивної манери письма", — умотивовано наголошує Лукаш Скупейко (36-37). Не менш влучні спостереження над естетичною природою "Лісової пісні", характеризуючи яку вчений зазначає: "На стику міфології й повсякденності, власне, й народжується художньо-драматична колізія" (116).

У монографічній праці обстежуються практично всі важливі локуси п'єси: творча історія "Лісової пісні", функціонування міфологічних структур у драмі, провідні мотиви й характери, космологічні, демонологічні й культурологічні виміри-синтагми в "Лісовій пісні", часопросторові прикмети й характеристики, архітектонічна інструментовка. Упродовж усієї фабули дослідження постійно актуалізуються праці чільних аналітиків міфу й міфокультури (О.Потебні, М.Еліаде, В.Топорова, Дж.Дж. Фрезера та ін.). Інтерпретація "Лісової пісні" подається в зіткненні-урахуванні думок як сучасників письменниці, так і літературознавців помежів'я ХХ–ХХІ століття, до того ж цінність герменевтичної манери Лукаша Скупейка суттєво підвищує використання елементів техніки полемічного письма.

Розглядаючи репрезентованість міфопоетичної культури в "Лісовій пісні", автор тримає в полі свого аналітичного зору такі важливі площини, як найузагальненіші естетико-аксіологічні засади Лесі Українки, архітектоніку, партитуру характерів і вербально-символічний пласт драми. Твір цікавить його і як вияв акмеології Лесі Українки, і як подія, феномен, явище потужного художнього звучання. Він наголошує на "широкому історико-літературному та естетичному контексті драми" (22), унаслідок якого "з'ясувалося, що "Лісова пісня" так чи так споріднена з багатьма творами європейської літератури, серед яких дослідники найчастіше називають "Сон літньої ночі" В.Шекспіра, "Затоплений дзвін" Г.Гауптмана, "Русалку" О.Пушкіна, "Снігуроньку" О.Островського, "Русалочку" Г.Андерсена, "Балладину" Ю.Словацького, "Зачароване коло" Л.Ріделя, "Майку" Б.Лесьмяна, "Радуз і Магулена" Ю.Зейера, "Казку про Кульбабку" Я.Квапіла, "Синю птаху" М.Метерлінка, а з українських — "Тіні забутих предків"

М.Коцюбинського, "Над Дніпром" О.Олеся, "Мавку" І.Франка, "Казку старого млина" С.Черкасенка та ін." (22-23). У річищі обстеження міфопоетичного штрих-коду "Лісової пісні" виникають звернення до творчості Вергілія, Данте, І.Котляревського, Т.Шевченка, П.Куліша, І.Франка та ін.

Основне місце в монографії "Міфопоетика "Лісової пісні" Лесі Українки" належить текстуальній аналітиці, виконаній переважно в режимі декодування художніх реалій драми. Лукаш Скупейко докладно маркує й досліджує структурно-композиційні особливості, специфіку мотивів, поведінкову логіку характерів, мову й лексичну інтенціональність, символіко-міфологічну харизматику драми. Практично всі драматичні реалії розглядаються крізь міфопоетичну призматику й у річищі міфоментального дійства.

Основні персонажі, події, фабульні трансформації "Лісової пісні" подаються у вимірах фольклорно-міфологічного співвіднесення й навіть тестування. Монографія вигалтувана фрагментами, що з концептуальною систематичністю актуалізують парадигми "текст драми — фольклор", "текст — ритуал", "текст — міфосвідомість". У дослідженні практикується фактичне накладання стилістики фольклорного дійства й цінностей міфологічної культури на конкретні епізоди й мізансцени драми, як-от у процесі рефлексування над основною колізією Прологу: "Цікаво, що мотив весняного пробудження природи розгортається в контексті еротичної символіки. У поведінковому аспекті стосунки між *Тим, що греблі рве* та Русалкою нагадують весняні "розигри", що відбувалися між молодечими громадами і завершувалися символічним "умиканням" дівчини. Діалог між учасниками такого дійства зазвичай будувався у формі любовного загравання. Тому не дивно, що на залицяння *Того, що греблі рве* Русалка відповідає взаємністю" (77-78). Лукаш Скупейко послідовно й загалом переконливо здійснює коментар драматичних ситуацій, реплік, окремих слів-концептів як носіїв міфопоетичної ноосфери.

Найсамобутніші й найвикінченіші періоди поетикальної аналітики містяться у другому та третьому розділах ("Людина і природа в системі міфопоетичного світосприйняття", "Лукаш і Мавка. Одкровення"). Герменевтика фольклорно-міфологічної генези й семантики образів Русалки, Мавки, Урая, Білого Палянина, Царівни-Хвилі, Перелесника, Русалки Польової виконана надзвичайно тонкими, багатоаспектними й переконливими мазками думки-пензля. Відчувається, що вченому передалися не лише семіотика цих та тих

“профольклорних” образів, а й сам поетичний характер, дух твору Лесі Українки. І найяскравіші аналітичні періоди буквально переткані поетичнодайними інтонаціями, властивими стилю “Лісової пісні”, ретранслюючи хист Лукаша Скупейка відсинтезовувати проникливий аналіз із вираженням інтонаційно-образної колористики твору.

Міфопоетичний “пресинг” дещо послаблюється на початку четвертого розділу – “Міфологія *“пізнього літа”*. Драма” (підрозділ перший – “Лукаш і Мавка: “свій у чужому” і “чужий у своєму”), що, утім, цілком зумовлено необхідністю введення в аналітичне поле образів Лукашевої матері й Килини, яким властива внутрішня “заземленість”, “непоетичність” і відсутність в їхній сутності знаків та символів фольклорно-міфологічного коду.

“Лісова пісня” цікавить Лукаша Скупейка як художня чи, точніше, драматична органіка, що й було заманіфестовано структурою (змістом) дослідження, що передує викладові монографічного тексту. Це вдалося зреалізувати розвозом дослідницьких рефлексій, медитацій. Якщо обсервація творчої та рецепційної історії “Лісової пісні”, архітектонічної специфіки, хронотопу, персонажної парадигми становить доволі традиційний складник наукових студій, то семантика мелодики не так часто перебуває в центрі сучасних дослідницьких зацікавлень. Тим важливіший аспект *“Весна ще так ніколи не співала...”* (міфосемантика мелодійного мотиву)”, що його Лукаш Скупейко виокремлює у процесі інтерпретації “Лісовій пісні” (перший підрозділ третього розділу), чим потверджує власну настанову на універсальне й усебічне обстеження драми.

Праця “Міфопоетика “Лісової пісні” Лесі Українки” ввібрала в себе кілька площин-паралелей аналізу, до основних з яких належать “чорновий автограф – остаточна редакція”, “текстові реалії драми – фольклорна й міфологічна культура українців, слов’ян”, “текст драми Лесі Українки – тексти інших українських письменників”. Дослідницька стратегія Лукаша

Скупейка полягає в тому, що, оперуючи цими й іншими паралелями, він умотивовано обстоює та доводить макротезу про те, що Леся Українка, створюючи і шліфуючи “Лісову пісню”, прагнула посилення виразності та функціональності міфопоетичних конструентів у текстовій фактурі.

Цілісність органіки “Лісової пісні” немовби передалася й дослідженню про цей акметвір. Цілісність мислення вибудовує, виструнчує, виформовує й термінологічний стиль цієї, безперечно помітної, монографії, в якій аспекти міфопоетики Лесі Українки аналізуються з допомогою найсучаснішого понятійного інструментарію. Термінологічні вислови й позначки на кшталт “міфологічний світогляд”, “українська фольклорно-міфологічна свідомість”, “міфологічна парадигма”, “міфологічна семантика”, “міфологічне сприйняття”, “ритуально-міфологічний початок”, “ритуально-символічне значення”, “міфознаковість”, “у міфопоетичному сенсі” спрямовані на те, щоб цілком аргументовано поінтерпретувати “Лісову пісню” як “єдиний міфопоетичний ансамбль”.

Монографічна праця Лукаша Скупейка емблематично репрезентує базові й багатогранні проблеми, аспекти, які незмінно постають у процесі студювання простору міфопоетики. Саме це надає ракурсу-назві “Міфопоетика “Лісової пісні” Лесі Українки” узагальненості звучання, позаяк спостереження, судження, умовиводи, сформульовані в дослідженні, можуть бути транспоновані й на інші міфопоетичні тексти та простори.

Водночас Лукашеві Скупейку вдалося впоратися ще з однією складністю цілковито естетичного гатунку – за концентрованою термінологічною текстурою, без якої практично неможлива стильна сучасна розвідка, “не загубити” ауру, особливий інтонаційно-стильовий ореол “Лісової пісні” й передати, виразити енігматичну природу цього тексту, що, імовірно, уже перейшов до категорії “вічних” творів української художньої культури.

м. Херсон

Ярослав Голобородько

АНТОНІЧ: АНТИНОМІЇ ПОЛЬСЬКОГО МОДЕРНІЗМУ ЧИ ЦІЛІСНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО КОСМОСУ?

Лідія Стефановська. “Антоніч. Антиномії”. – К.: Критика, 2006. – 312 с.

У книжці Лідії Стефановської “Антоніч. Антиномії” найповніше на сьогодні подано польський літературний контекст поезії Антоніча як явища європейського модернізму.

Авторка широко цитує і ґрунтовно аналізує добре відому Б.-І. Антоничеві поезію його польських попередників, які, згуртовані в 1920-х навколо журналу “Скамандер”,